

פסח | יום ההולדת של פרעה ושל ילדי הגן

על סמך הכתוב בתורה על פרעה הרשע, שחגג את יום הולדתו במשתה שערך לכל עבדיו, התנגדה היהדות למסיבות יום הולדת. אבל זה לא מנע מרבנים ומאדמו"רים לחוג את הגיעם לגבורות או לשיבה טובה, ולאחר שהשתרש באירופה המנהג לחגוג ימי הולדת לילדים מצא הרבי מלובביץ דרך לתרץ מדוע ראוי דווקא לחוג יום הולדת כיום של מאבק פנימי

עקוב

יעקב שביט

פורסם ב-07.04.20

האם כדי לחוג ימי הולדת בגני הילדים צריך היה להשתחרר מזכרו של פרעה הרשע? השאלה התמוהה הזאת עלתה בדעתי כשראיתי בחלון הראווה של חנות ספרים קטנה של חסידות חב"ד את הספר "סדרת עצות התניא: יום הולדת" (2012). לפי עדות מחברו יחיאל הררי, ספרו נסמך על "ספר התניא" של מייסד החסידות רבי שניאור זלמן מלאדי (1747-1812), שראה אור לראשונה בשנת 1796 וזכה להרבה יותר ממאה מהדורות.

מהספר הזה, שבין היתר מביא מערכת מקיפה של הנחיות לעבודת האל ולדרך חיים, מסיק הררי כי הרב התנגד למנהג לחוג ימי הולדת מכיוון שהוא מנהג של עכו"ם. וכל כך למה? משום שבמקרא מסופר שפרעה חגג את יום הולדתו במשתה שערך לכל עבדיו: "וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי, יוֹם הַלֵּלֶת אֶת־פַּרְעֹה, וַיַּעַשׂ מִשְׁתֵּה, לְכָל־עַבְדָּיו" (בראשית מ' כ'). ומכיוון שלכל פסוק במקרא יש משמעות ומסר, גלויים ונסתרים, מובן שכוונתו של זה לאסור לחוג ימי הולדת כדי לא ללכת "בדרכי הגויים".

פירוש ברוח הזאת מופיע קודם לכן רק אצל יוסף בן מתתיהו, יוספוס פלביוס, הכותב שהתורה אינה מתירה "לערוך חגיגה ליום הולדת בנים ולא לעשות את האירוע אמתלה להרבות בשתייה" (נגד אפיון, ב:25, תירגם: אריה כשר). באוסף המדרשים "ילקוט שכל טוב" לבראשית נאמר רק שזה היום שפרעה נולד בו "ושמחים בו ועושין בו משתה", אבל מכאן לא משתמע שמותר, או אסור, לחגוג כמעשה פרעה.

התפרצות הקורונה - כל מה שחשוב לדעת כל יום אצלך במייל

הרשמה בקליק

בספרות מימי בית שני נזכרים רק כמה ימי הולדת של שליטים, אבל לא בהקשר לאיסור לחוג ימי הולדת. גם גזירת אנטיוכוס הרביעי שכפתה על היהודים לחגוג "בקרבי זבחים" את "חודשי יום הולדתו" (ספר מכבים ב' א' ו'-ז') לא שימשה לצידוק האיסור. לאמיתו של דבר, היה נימוק חזק הרבה יותר למה לא לחגוג ימי הולדת: חגיגה לרגל יום ההולדת תזכיר חלילה את חג המולד הנוצרי; אבל משום מה לא נעשה שימוש בנימוק הזה.

פפוט חוגג יום הולדת, 1938. מנהג עכו"ם צילום: Bretwa

פסח | כי זבח הימים שם לכל המשפחה

פסח | משתמשים בנגעוץ לאתמול כדי לשפר את יום המחר

אם היו כלי זינו נטועים בגופו, יקוץ בחייו

בכל מקרה, אין יסוד לטענה רווחת ש"גדולי ישראל" ראו "בשאת נפש את האפשרות שיהודים יציינו את המועד הזה" בחייו של אדם, וקבעו שמדובר ב"מנהג בורים", ולכן הוא לא נחוג. להפך: זכר "משתה פרעה" לא מנע לחגוג ימי הולדת לרבנים ולאדמו"רים שהגיעו לגבורות או לשיבה טובה. לדוגמה: מסופר שהבעל שם טוב נהג לערוך סעודה לרגל יום הולדתו, והמשכיל אברהם־בר גוטלבר מספר שהוזמן בשנת 1845 לחגוג "מלאות שבעים שנה" ל"ישיש הנכבד" ר' א"ל רוזנטל במסיבת רעים, כלומר ב"משתה". אבל ממתי נעשה מקובל לחוג גם יום הולדת לילדים?

המנהג לחגוג ימי הולדת לא רק לשועי ארץ ולא רק למבוגרים הופיע בחברה הנוצרית החל מאמצע המאה ה-19 ונהפך בהדרגה למנהג רווח. ימי הולדת נזכרים בספרות מהמחצית השנייה של המאה ה-19. לדוגמה, ב"הרפתקאות אליס בארץ המראות" של לואיס קרול (1871) מופיע הניאולוגיזם un-birthday, המלמד שחגיגות יום הולדת היו מקובלות מאמצע המאה ה-19 לפחות. ובמחזה המוסיקלי "המכשפה" של אנסקי (1877) שרות חברותיה של כלת השמחה בת ה-17 שיר קצר לכבודה. גם האמנות מספקת לכך עדויות: בציורו של האמן הגרמני קרל יוהן לאש (Lasch, 1822-1888) "אנחנו מברכים ליום ההולדת", מצוין יום הולדת בהבאת ברכה (כרטיסי ברכה כבר היו מנהג נפוץ) וזר פרחים. ובציורו של ו"פ פריט (Frith) מ-1856, Many Happy Returns of the Day, מתוארת חגיגת יום הולדת ביתית לילדה אליס שראשה עטור זר. המדריך למנהגים של הרוזנת באסנוויל מ-1869 עדיין לא מזכיר ימי הולדת, אבל ה"מדריך להליכות" מ-1919 מביא הנחיות איך לארגן חגיגת יום הולדת ומציין בין היתר את הטעם והרוח

המסגרת החינוכית החדשה, ה-Kindergarten, גן הילדים, שנוסד בשנת 1837 על ידי הפדגוג הגרמני פרידריך וילהלם אוגוסט פרובל (Fröbel) ונפוצה בגרמניה ובארצות אחרות* היתה המקום שבו נוסדו והתמסדו חגיגות יום הולדת לילדים. פרבל נחשב ל"ממציא" ימי ההולדת והוא נתן במשנתו הפדגוגית מקום חשוב לחגיגה כחלק מעידוד החיברות בקרב ילדי הגן. מן הסתם, גני הילדים היהודים שנוסדו בגרמניה, בעיקר בשנות השישים של המאה ה-19, אימצו בעקבותיו את המנהג הזה.

לארץ ישראל הובא גן הילדים על ידי גננות שנשלחו לפני מלחמת העולם הראשונה על ידי חברה "עזרה" ללמוד בבית הספר פסטלוצי-פרבל (שנוסד ב-1873 בברלין). ספרות המחקר על התפתחות גן הילדים העברי לא מספרת לנו כיצד נפוץ בין הגנים המנהג לחוג ימי הולדת, עד שמועצת המורים למען קרן קיימת, ארגון וולונטרי שנוסד ב-1929, מיסדה את ימי ההולדת וקבעה את צביונם כחלק מהפרויקט לעיצוב מחדש של חגי ישראל ותוכנם. אמנם היו מי שחזרו וטענו שליום ההולדת אין משמעות ביהדות, אבל המתנגדים לא תלו את התנגדותם בכך שמדובר בחיקוי של הגויים. המועצה ניסחה הנחיות מפורטות לסידור הגן ולניהול החגיגה, כולל צבע המפות על השולחנות (כחול), עוגות עם נרות, ראש עטור בזר, וכמובן הטקסטים שידוקלמו או יושרו בחגיגה.

יום ההולדת היה לחלק מההבניה החדשה של הילדות ושל משמעותה. העובדה שלא נמצא תיעוד של החגיגות עצמן נעוצה מן הסתם בכך שהן נחוגו לאורך כל השנה לכל ילדי הגן, וגם בקבוצות, ותוך זמן קצר היו למובן מאליו, ולא רק במסגרת גן הילדים החילוני.

אולי משום כך נדרש האדמו"ר השביעי, מנחם מנדל שניאורסון, הרבי מלובביץ, שעסק הרבה במשמעות של יום הלידה גם לסוגיית המקום והערך של יום

הכשר. הרבי עודד את חסידיו לציין את יום ההולדת, ובהקשר הזה גויס פרעה, אבל לא כדי לאסור את החגיגה אלא דווקא כדי להתיר אותה: לפי ספרו של הררי, הסיפור על המשתה שערך פרעה ביום הולדתו מסמל את היצר הרע המבקש להשליט על האדם גשמיות, בהמיות, יוהרה וכפירה בבורא עולם. אבל באדם קיים גם "פרעה הרוחני", ויום ההולדת מבטא את המאבק הפנימי באדם בין שני "פרעה" אלה ויום ההולדת יכול להיות ביטוי לניצחוננו של "פרעה הגשמי", אבל גם ליום שבו מוכרע המאבק על נשמתו של האדם לטובת "פרעה הרוחני". ביום ההולדת, הורה הרבי, צריך האדם להתבודד ולעשות חשבון נפש והתוודעות "מתוך שמחה של תורה ושמחה של מצווה" בחברת בני הבית, חברים וידידים. כל זה בחברת המבוגרים, ולא בחדר. ילדים הרי אינם יכולים להתמודד עם "פרעה הגשמי".

כלומר, חגיגות לרגל יום ההולדת לא היו חיקוי של המשתה שערך פרעה היהיר, כלומר התפקרות, אלא אימוץ של מנהג נוכרי שזה מקרוב בא לעולם והביא לתרבות היהודים את החג היחיד שאינו קשור לדת או למאורע היסטורי, אלא ביטא את חגו של הפרט, מבוגר כילד, שלכל שנה בחייו יש ערך ומשמעות.

* ראו: הרב יעקב וינברגר ומרדכי (מוטי) זפט — יום שאדם נולד בו — ימי הולדת במסורת ישראל, 2003.

אוהבים/ות ספרים? הצטרפו לקבוצת הפייסבוק של מוסף "ספרים" של "הארץ"

תגיות: ספרים

Recommended by

כתבות נוספות שעשויות לעניין אותך

מרחבי הרשת

אקדמיית 2100 /

כשכל המשק בחוסר
ודאות - הישראלי הזה
מצליח לעשות סכומים

מרחבי הרשת

/ mako

בעזרת 8 השאלות
הפשוטות האלו תדעו
מה ללמוד

ספרות /

משורר בשטח | האם
קיד הפקיד חזה את
מגיפת הקורונה?

ספרות /

אני מסתכל סביב ובוחן
מה אקח עמי, מה
אשאיר לידידי, ומה

מרחבי הרשת

/ Green Tea

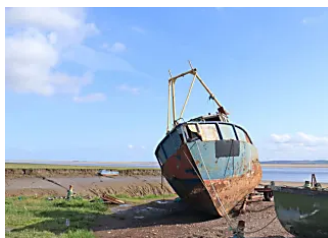
התרופה הירוקה - כל מה שרציתם לדעת על בריאות ותה

מרחבי הרשת

..rendy-gadgets.net

חדש בשנת 2020: השעון החכם של פחות מ-69 יורו הגיע לישראל

/ ספרות

שירים | אָנִי רוֹצֶה לְמוֹת וְלֹא יוֹדְעֵת אֵיךְ

/ ספרות

עוד שפתי חמות מנשיקות פיו

תגובות

שם

הזינו שם שיוצג באתר

להוספת תגובה מזוהה

לבחירת השם ככינוי קבוע

תגובה

משלוח תגובה מהווה הסכמה לתנאי השימוש של אתר הארץ

שלחו

כתבות מומלצות

למה אני מצלמת סרטון לטיקטוק במקום לכתוב את יצירת המופת שלי

זר" בימי קורונה

הנשמה בשקיות שואב אבקה ושנורקל: "עשה זא"

